

VOORLOPIG VERSLAG

No. 4

(De vroegere stukken zijn gedrukt in de zitting 1953—1954)

De vaste Commissie voor Justitie, in welke handen dit wetsontwerp is gesteld, heeft de eer daaromtrent het navolgende te rapporteren.

Algemene beschouwingen

De gehele commissie wil er gaarne haar voldoening over uitspreken, dat de Regering voorstellen heeft gedaan om de wijze, waarop aan on- en minvermogenden rechtsbijstand wordt verleend, te herzien. Als voornaamste reden voor zulk een herziening beschouwt de grootst mogelijke meerderheid der commissie, dat van de balie en de deurwaarders, die van oudsher hun bijstand aan onvermogenden pro deo hebben verleend, deze gratis dienstverlening niet langer mag worden gevegd. Er is geen redelijke grond voor het blijven vorderen van zulke onbeloonde diensten aan te wijzen. Voor een regeling, die hieraan een einde maakt, is te meer aanleiding, omdat de verhouding tussen de betalende en de niet-betalende praktijk in de laatste tientallen jaren ten ongunste van de eerste is gewijzigd en het aannemelijk is, dat deze wijziging zich zal voortzetten, aangezien het aantal zaken van familierechtelijke aard, waarvan er vele kosteloos moeten worden behandeld, nog toeneemt. In de litteratuur over dit wetsontwerp werd de omvang van deze onbetaalde praktijk geschat op rond 20 pct. van de gehele praktijk, zowel van de balie als van de deurwaarders. Het is billijk, dat de Overheid deze last niet op een kleine categorie van Staatsburgers blijft leggen, doch deze op zich neemt, evenals zij tal van andere lasten, welke uit de onvermogenheid van bepaalde burgers voortvloeit, voor haar rekening neemt, hetgeen betekent, dat alle burgers daarin bijdragen. Het betreft hier een onderwerp van gemeenschapszorg. Met de verouderde gedachte der filantropie is dan ook, naar de mening der commissie terecht, in het ontwerp gebroken.

Een van de leden der commissie, die zich overigens niet tegen het wetsontwerp wilde verzetten, meende, dat er voor het doen voortbestaan van de verplichting tot gratis behandelen van rechtszaken van onvermogenden wel degelijk een redelijke grond, nog afgezien van historische redenen, zou kunnen worden aangevoerd, nl. de mogelijkheid, welke de pro deo-praktijk biedt aan de jeugdige advocaten om ervaring op te doen.

In de tweede plaats acht de commissie een nieuwe regeling wenselijk, omdat daardoor de rechtsbijstand aan on- en minvermogenden kan worden verbeterd en dus de rechtszekerheid voor grote groepen van de bevolking kan worden vergroot. Zij is nl. van oordeel, dat over het geheel genomen zowel de advocaten en procureurs als de deurwaarders tot dusverre hun diensten aan de onvermogenden hebben verleend op een wijze, waarvoor men dankbaar moet zijn en die zelden tot gerechtvaardigde klachten aanleiding heeft gegeven. Dit neemt echter niet weg, dat deze rechtsbijstand nog wel kan worden verbeterd, en wel voornamelijk door de bijstand uit te breiden tot allerlei gevallen, waarin thans geen bijstand wordt verleend. Op het ogenblik is de bijstand immers, afgezien van die in strafzaken, in hoofdzaak beperkt tot de civiele zaken, welke zich voor de gewone rechter afspelen, en dan nog vrijwel uitsluitend voor de colleges, niet voor de kantonrechter. Uitbreiding van de hulp aan onvermogenden tot de rechtsbijstand

„in volle omvang” (behalve in straf- en tuchtzaken) kan in beginsel de goedkeuring der commissie wegdragen.

Kan de commissie zich dus verenigen met de grondgedachten, dat gratis rechtsbijstand aan on- en minvermogenden niet langer gevorderd behoort te worden en dat het terrein, waarop deze verleend wordt, dient te worden uitgebreid, geen eenstemmigheid bestaat in haar midden omtrent de wijze, waarop deze bijstand ingevolge het ontwerp zal worden verleend. Het systeem van het wetsontwerp is, dat de gehele rechtsbijstand wordt geconcentreerd bij daartoe in te stellen bureaus, één per arrondissement, die daartoe elk een betrekkelijk klein aantal medewerkers — allen advocaten en procureurs met ten minste driejarige praktijkervaring en enige deurwaarders of kandidaat-deurwaarders — zullen benoemen, onder wie de werkzaamheden zullen worden verdeeld.

Een meerderheid in de commissie bleek zich met deze opzet niet te kunnen verenigen. De hier aan het woord zijnde leden zouden het juist achten, indien het bestaande systeem, waarbij de rechtsbijstand niet wordt verleend door een bureau, doch door een individuele advocaat, in verbeterde vorm gehandhaafd werd. Huns inziens behoort de gehele balie, voor zover zij daartoe bereid is, aan de rechtsbijstand aan on- en minvermogenden te blijven deelnemen, doch dan met dien verstande, dat de Overheid voor deze werkzaamheden een zekere vergoeding toekent, welke lager, zelfs belangrijk lager kan zijn dan die volgens het normale tarief. Alleen op deze wijze kan naar hun mening een individuele behandeling van iedere justitiabele, onverschillig of deze al dan niet vermogend is, worden bereikt. Door de samenbrenging van alle kosteloze zaken in één bureau en behandeling van al deze zaken door de weinige medewerkers van dit bureau zal, naar zij vreesden, de positie van de justitiabelen niet verbeteren, eerder achteruitgaan. De belangstelling van de bureau-advocaat voor de persoon en de belangen van de rechtzoekende zal verminderen; de bureau-advocaat zal de — overigens zeer begrijpelijke — neiging hebben gedurende zijn werkzaamheden bij het bureau zijn particuliere praktijk, ook al omdat hij slechts enkele jaren bij het bureau in dienst zal blijven en hij daarna dus weer geheel op de inkomsten uit zijn betalende praktijk zal zijn aangewezen, uit te breiden, waaronder de behandeling der kosteloze zaken zal moeten lijden.

Concentratie van werkzaamheden bij één bureau achtten deze leden ook daarom een bezwaar, omdat in vele gevallen beide procespartijen kosteloze rechtsbijstand behoeven. Ingevolge de regeling van het wetsontwerp zullen zij dan worden bijgestaan door twee medewerkers van hetzelfde bureau. Nog afgezien van het feit, dat deze medewerkers op de zitting van het bureau kennis kunnen nemen van elkaars zaken, waardoor partijen zouden kunnen veronderstellen, dat hun mededelingen, voor zover niet voor de tegenpartij bestemd, toch aan die tegenpartij ter ore zullen komen, zal deze gang van zaken ertoe kunnen leiden, dat de bij velen toch reeds bestaande indruk, dat alle advocaten „onder één hoedje spelen”, wordt versterkt. Het vertrouwen van de justitiabelen in degenen, die tot hun bijstand zijn aangewezen, zal er in elk geval door kunnen dalen, hetgeen aan die rechtsbijstand zelf afbreuk zal kunnen doen.

Nu het beginsel van vergoeding van Overheidswege voor het verlenen van rechtsbijstand aan on- en minvermogenden zal worden aanvaard, achtten deze leden concentratie daarvan bij één bureau in plaats van spreiding over alle advocaten, die daarvoor in aanmerking willen komen, ook daarom een nadeel, omdat het eerste stelsel niet tegemoet komt aan de behoefte aan vrije keuze. In beginsel behoort huns inziens iedere rechtzoekende, ook de onvermogene, zelf zijn advocaat te kunnen kiezen, zoals hij in beginsel ook zelf zijn dokter kan kiezen. Bij de huidige toestand, waarbij de Overheid geen vergoeding toekent, doch de advocaten verplicht hun diensten gratis te verlenen, kan van vrije keuze geen sprake zijn; daar bepaalde advocaten dan al spoedig overbelast zouden geraken en de last zeer ongelijk verdeeld zou worden. Vergoedt men daarentegen een redelijk, zij het ook bescheiden bedrag, voor deze hulp, dan kan men aan de rechtzoekende ook toestaan, eventueel binnen zekere grenzen, om zich te wenden tot degene, in

wie hij het meeste vertrouwen heeft. Wie geen voorkeur heeft, kan een raadsman volgens toerbeurt toegewezen krijgen. Zou een bepaalde advocaat overbelast geraken, dan zou hij boven een zekere grens nieuwe zaken moeten kunnen weigeren, terwijl men anderzijds ook een maximum zou kunnen stellen voor het aantal zaken, waarvoor het Rijk een vergoeding geeft, dat elke advocaat zou mogen aanvaarden. Dit alles zou nader bezien moeten worden.

Inschakeling van alle advocaten, die daartoe bereid zijn — en dat zal ongetwijfeld de grote meerderheid zijn, ook al bedraagt de vergoeding voor de behandeling van pro deo-zaken belangrijk minder dan die voor betalende zaken —, is naar de mening van deze leden mede wenselijk, omdat een beperking tot de weinige medewerkers van het in te stellen bureau grote nadelen voor de overige advocaten zal kunnen meebrengen. Die nadelen zullen in het bijzonder gevoeld worden door de jongeren onder hen, die een eigen kantoor hebben. In de eerste plaats zullen zij, indien zij aan de pro deo-praktijk niet mogen meedoen, minder ervaring opdoen. Maar ook zal hun betalende praktijk zich minder ontwikkelen; een kosteloos goed geholpen cliënt kan dikwijls andere, betalende cliënten aanbrengen. Voor de grote, sedert lang gevestigde kantoren moge dit van weinig betekenis zijn, voor tal van jonge advocaten is het van veel belang om de pro deo-zaken niet te verliezen en dat juist nu deze naast ervaring ook zekere inkomsten zullen gaan meebrengen. Hieronder zal nog nader worden ingegaan op de vraag, of ook de jongste advocaten aan de pro deo-praktijk behoren te kunnen deelnemen, een vraag, die door de invoering van de stageverordening een ander aspect gekregen heeft dan ten tijde van de indiening van het wetsontwerp.

Worden de leden van het bureau telkens voor drie jaar benoemd en daarna door anderen vervangen, dan zal er na die drie jaar in alle door hen behandelde zaken, welke nog niet beëindigd zijn, een nieuwe advocaat moeten optreden. Ook dit is naar het oordeel van deze leden een reden om aan vrije inschrijving van alle advocaten, die dit wensen, de voorkeur te geven.

Van geheel andere aard is een verder bezwaar tegen het systeem van het ontwerp, dat door deze leden daartegen ingebracht werd. Het ontwerp houdt nl. geen rekening met de aanwezigheid van allerlei reeds bestaande adviesbureaus, die, uitgaande van vak- en standsorganisaties en andere verenigingen, goed werk plegen te doen. Deze bureaus zijn door vrije zelfwerkzaamheid tot stand gebracht en worden, soms met grote offers, door deze verenigingen in stand gehouden. Zij houden zich voornamelijk bezig met het geven van adviezen op gespecialiseerd terrein, b.v. van het arbeidsrecht of van de bepalingen omtrent huurovereenkomsten. In vele gevallen stellen zij ook raadslieden ter beschikking van hun leden voor het voeren van procedures. Dit zijn dikwijls advocaten, doch ook vaak rechtskundige adviseurs, die dan voor het kantongerecht plegen op te treden. Voor het overgrote deel behoren de personen, die van de diensten van deze bureaus gebruik maken, tot de on- en minvermogenden. Zou men al deze personen voortaan naar de nieuwe bureaus, welke ingevolge het ontwerp zullen worden opgericht, verwijzen, dan zullen niet alleen deze bureaus daardoor al spoedig overbelast geraken, maar dan zullen bovendien de justitiabelen, die thans door hun eigen gespecialiseerde bureaus geholpen worden, erop achteruitgaan, omdat men van de medewerkers der nieuwe bureaus niet dezelfde deskundigheid op bijzondere terreinen mag verwachten als van die der eigen bureaus. De organisaties zullen om die reden ongetwijfeld hun bureaus in stand willen houden, hetgeen zij dan op hun eigen kosten zullen moeten doen, terwijl de Overheid de nieuwe bureaus geheel zal financieren. Dit leek de hier aan het woord zijnde leden niet billijk. Indien men het verlenen van rechtsbijstand als een daad van sociale zorg beschouwt, behoort het Rijk ook de uit eigen initiatief der belanghebbenden voortgekomen bureaus te steunen. Dan moeten echter niet alleen de daaraan verbonden advocaten, doch ook de rechtskundige adviseurs van deze bureaus een vergoeding ontvangen. Overigens zal op de positie van de rechtskundige adviseurs i.v.m. de kosteloze rechtsbijstand hier-

onder nader worden ingegaan. Steunt men deze bureaus, dan wordt het voortbestaan en de uitbreiding daarvan mogelijk gemaakt, met het gevolg, dat een grote groep van on- en minvermogenenden zal worden geholpen door personen, in wie zij het meeste vertrouwen hebben. Bovendien zal daardoor zoveel mogelijk tegemoet gekomen worden aan het beginsel van de vrije keuze van rechtskundige bijstand, waarover hierboven reeds gesproken is. Deze leden meenden, dat de ontwikkeling van de bureaus, opgericht door organisaties ten behoeve van haar leden, behoort te worden bevorderd in plaats van tegengestaan. Zij achtten het onjuist, dat de Staat regelend en organiserend zal optreden waar de gemeenschap reeds in staat is gebleken een eigen organisatie op te bouwen. Het was overigens geenszins hun bedoeling te betogen, dat de kosteloze rechtsbijstand uitsluitend moet worden verleend door uit de gemeenschap zelf opgekomen bureaus. Daarnaast zal op ruime schaal rechtsbijstand door zelfstandige advocaten nodig zijn. Er zal een regeling moeten komen voor de samenwerking tussen de bureaus der organisaties en het orgaan, dat pro deo-zaken aan advocaten toewijst.

Om al deze redenen achtten de hier aan het woord zijnde leden een ingrijpende wijziging en omwerking van het wetsontwerp nodig.

Een aantal van deze leden, die het zeer zouden betreuren, indien er voorlopig niets zou gebeuren, wilden van hun zijde enkele concrete voorstellen aan de hand doen. Zij stelden daarbij voorop, dat, met de Regering, erkend dient te worden, dat het verlenen van rechtsbijstand aan on- en minvermogenenden een daad van maatschappelijke zorg is, waarvan de kosten in beginsel door de gemeenschap, bij voorkeur de Staat, gedragen dienen te worden. Zij achtten het juist, dat de zinloze tijd- en geldverslindende gratis-admissie-procedure bij rechtbank en kantongerecht wordt afgeschaft. Toevoeging van advocaten, procureurs, deurwaarders, kandidaat-deurwaarders en eventueel toegelaten rechtskundige adviseurs zou huns inziens — gelijk thans in strafzaken het geval is — het best door of namens de president van de rechtbank, de kantonrechter, de voorzitter van een raad van beroep e.d. kunnen geschieden. Daartoe zou bij ieder gerecht een lijst kunnen worden aangehouden van de advocaten en de leden van de andere genoemde categorieën, die zich voor toevoegingen beschikbaar stellen. De wijze, waarop de colleges en kantonrechters deze toevoegingen willen regelen, zal naar de mening van deze leden geheel aan hen kunnen worden overgelaten. Het summier onderzoek van de zaak, dat thans door het Bureau van Consultatie geschiedt, zou huns inziens doorgaans kunnen worden overgelaten aan een griffier, optredende namens de president of de kantonrechter, eventueel bijgestaan door een advocaat. Waar de rechtzoekende reeds zelf een advocaat gekozen heeft, zou geen toevoeging behoeven plaats te vinden, doch alleen een registratie, ten einde zo nodig het aantal toevoegingen aan één advocaat te kunnen beperken. De van Rijksweg uit te betalen vergoeding zouden deze leden willen toekennen per zaak, zoals dit thans bij de strafzaken geschiedt, met enkele verschillen naar gelang van de soort van zaak, alsook naar gelang de wederpartij al dan niet verstek laat gaan en getuigenverhoor al dan niet nodig is.

Ook voor het geven van gratis adviezen zou de griffier, optredende namens de president of de kantonrechter, advocaten moeten kunnen toevoegen. Deze leden achtten de tijd nog niet gekomen om ook voor het geven van adviezen honoraria van Rijksweg toe te kennen. Een vergoeding per behandelde procedure achtten zij reeds een zodanige vooruitgang ten opzichte van de bestaande toestand, dat daarmee voor het ogenblik zou kunnen worden volstaan.

Ten aanzien van de bijdragen, welke ingevolge het wetsontwerp van de justitiabele gevorderd kunnen worden, vroegen deze leden zich af, of deze niet beter verwaarloosd kunnen worden. De bedragen, welke voor de opbrengst hiervan geraamd worden, zijn zo gering, dat de kosten, verbonden aan de invordering hiervan, niet of nauwelijks gedekt zullen worden. Desalniettemin vroegen deze leden zich af, of het toch niet wenselijk zou zijn een soort „entreegeld” te heffen om

daardoor een zekere beperking te stellen aan het al te lichtvaardig aanvragen van gratis rechtsbijstand. Een ontheffing hiervan in zeer speciale gevallen zou overwogen kunnen worden, evenals een terugbetaling, indien ten slotte blijkt, dat er gegronde redenen voor het verzoek om rechtsbijstand waren.

Een minderheid in de commissie kon zich met de op het wetsontwerp uitgeoefende kritiek slechts zeer ten dele verenigen. Deze leden gingen met de grondgedachte van het ontwerp akkoord, ook voor zover betreft de oprichting van bureaus per arrondissement. Echter meenden zij, dat de tekst van het ontwerp op een enkel belangrijk punt anders geïnterpreteerd behoort te worden dan in de bedoeling van de Minister schijnt te liggen. Blijkens de toelichting wil de Minister immers het aantal medewerkers van elk der bureaus beperkt houden; wel meent hij, dat een minimumaantal medewerkers behoort te worden aangesteld om te waarborgen, dat er voor elke procespartij een medewerker beschikbaar is, die niet tot de wederpartij of -partijen in te nauwe relatie staat, doch hij ziet er kennelijk een voordeel in om de kring der medewerkers klein te houden, blijkbaar omdat hij van oordeel is, dat daardoor de rechtzoekenden het best geholpen zullen worden. Op dit punt waren de hier aan het woord zijnde leden het meer eens met de meerderheid, die alle zich daarvoor anmeldende advocaten zou willen inschakelen, dan met de Minister. Zij wezen er daarbij op, dat de tekst van het ontwerp inschakeling van een groot aantal advocaten zeer wel toelaat. Huns inziens zou het beter zijn de pro deo-zaken te verdelen over een groot aantal advocaten, die dan allen tot medewerkers van het bureau benoemd zouden moeten worden, dan alle zaken te doen behandelen door een kleine groep van medewerkers, die echter na enkele jaren weer door anderen vervangen zouden worden. Voor deze wijziging in de opzet is echter een wijziging van de tekst niet nodig, doch duidelijkheidshalve wel wenselijk. Men behoeft daarvoor wellicht nog niet zo ver te gaan, dat men alle advocaten, die daarop prijs stellen, tot medewerkers van het bureau aanstelt, doch men zou ook naar de mening van de hier aan het woord zijnde leden de kring in elk geval sterk moeten uitbreiden. Zij betwijfelden, of het in het belang van de onvermogene rechtzoekenden is, indien hun zaken door een klein aantal advocaten moet worden behandeld. Vóór alles moet worden voorkomen, dat de bureaus het monopolie worden van een kleine kring van advocaten: ouderen, die meestal reeds een ruime praktijk hebben, en enkele bevoorrechte jongeren. Hoewel deze leden voor „verambtelijking” weinig vrees koesterden — ook in de opzet van het ontwerp zullen immers de medewerkers van het bureau hun eigen kantoor behouden en de pro deo-zaken, evenals alle andere zaken, op hun eigen kantoor behandelen —, zal men van de advocaten, die ieder slechts een klein aantal zaken toegevoegd krijgen, toch een meer persoonlijke aandacht voor elk van deze zaken mogen verwachten, dan van hen, die zulke zaken a.h.w. aan de lopende band zullen moeten behandelen. Wellicht zou dit argument niet gelden, indien de toevoegingen zeer uiteenlopende zaken zouden betreffen; de praktijk leert echter, helaas, dat ongeveer de helft, in sommige plaatsen zelfs veel meer dan de helft, van de pro deo-zaken echtscheidingen en scheidingen van tafel en bed zijn. Nu kan men ook in dit soort van zaken wel gespecialiseerd geraken en daardoor in staat zijn de cliënten beter te helpen, maar daar staat tegenover, dat de meeste van deze zaken betrekkelijk eenvoudig zijn en eerder de neiging zullen opwekken tot een zekere mechanische wijze van aanpakken, indien iedere medewerker tientallen van zulke zaken per jaar zal moeten behandelen. Deze leden waren mede daarom geneigd de voorkeur te geven aan een systeem, waarbij een groot aantal advocaten ieder een klein aantal zaken zal behandelen. De medewerkers zouden dus ook niet telkens na enkele jaren weer door anderen vervangen behoeven te worden, behalve wellicht voor zover betreft enkele advocaten, die als administrateurs aan de bureaus zullen worden verbonden en die daarvoor de speciale vergoeding, waarover het wetsontwerp spreekt, zullen kunnen ontvangen.

Wat de z.g. vrije keuze betreft, merkten de hier aan het woord zijnde leden op, dat zij deze niet van overwegende be-

tekenis achtten. Ook thans geldt in theorie, dat geen vrije keuze bestaat, zonder dat dit tot ernstige bezwaren aanleiding heeft gegeven. Hoofdzak achtten zij het geven van een waarborg, dat de zaken goed behandeld worden. Wil in een bepaald geval een rechtzoekende zijn zaak per se door een bepaalde advocaat laten behandelen, dan bestaat daartegen overigens geen bezwaar. In een stelsel, waarin een ruime kring van medewerkers aanwezig is, zal dit doorgaans (evenals tegenwoordig) gemakkelijk te regelen zijn, zolang niet enkelen een al te groot aantal zaken te behandelen krijgen.

Ten aanzien van de bestaande bureaus van verenigingen, vakorganisaties e.d. vroegen deze leden zich af, of met behoud van het stelsel van het ontwerp niet een regeling kan worden gevonden, welke deze bureaus intact laat. Zou het b.v. niet mogelijk zijn de advocaten, die aan deze bureaus verbonden zijn, tevens tot medewerkers van de nieuw in te stellen bureaus te benoemen en dan de zaken, welke door de organisatiebureaus worden aangebracht, aan deze medewerkers toe te wijzen? In elk geval wilden zij de oplossing van het vraagstuk dezer onderlinge verhouding gaarne in de aandacht der Regering aanbevelen. Daartoe zal overleg met deze bureaus zelf nodig zijn, evenals trouwens met de Nederlandse Orde van Advocaten en de Vereniging van Gerechtsdeurwaarders.

Zouden deze leden dus de kring van medewerkers sterk willen uitbreiden, de gedachte van een bureau, dat aan de gratis rechtsbijstand leiding geeft en dat niet alleen medewerkers toewijst, doch tevens over de gratis-admissie beslist, zodat een afzonderlijke beslissing van de rechter daaromtrent achterwege kan blijven, zouden zij behouden willen zien. De onvermogene rechtzoekenden dienen zich naar hun mening in elk geval tot zulk een bureau te wenden. Daar zal dan in vele gevallen blijken, of wel dat hun zaak geen toevoeging van een advocaat of andere raadsman rechtvaardigt, of wel dat met het geven van een advies kan worden volstaan, omdat niet geprocedeerd behoeft te worden of een procedure kan worden voorkomen. Zulk een advies kan dan vaak op de zitting van het bureau zelf gegeven worden, doch men kan de rechtzoekende hiervoor ook naar het kantoor van een der medewerkers verwijzen. Of het geven van adviezen, welke niet tot een procedure leiden, afzonderlijk gehonoreerd dient te worden, achtten deze leden van niet heel groot belang. Worden de medewerkers met een vast bedrag per jaar gehonoreerd, dan is daaronder natuurlijk tevens de honorering voor adviezen begrepen; worden zij per zaak betaald, dan kan er aanleiding zijn om ook per advies een honorarium toe te kennen, doch het is evenzeer mogelijk de beloning per zaak zo te regelen, dat daaronder tevens die voor de los daarvan staande adviezen begrepen geacht kan worden.

Dat van de rechtzoekenden, die een medewerker toegevoegd krijgen, in beginsel een zekere bijdrage gevorderd zal worden overeenkomstig hun draagkracht, achtten deze leden juist. Het moge waar zijn, dat de opbrengst hiervan doorgaans gering zal zijn in verhouding tot de kosten, welke het Rijk aan de rechtsbijstand zal moeten besteden, daar staat tegenover, dat het om psychologische redenen wenselijk is degenen, die iets kunnen bijdragen, daartoe ook te verplichten. Ook wordt daardoor de onbillijkheid weggenomen, dat degene, die juist niet in aanmerking kan komen voor kosteloze rechtsbijstand, de volle kosten moet betalen, terwijl hij, die daarvoor nog juist wel in aanmerking komt, niets verschuldigd zou zijn. Het heffen van een zeker „entreegeld” als algemene regel zouden de hier aan het woord zijnde leden daarentegen verkeerd achten. Wie werkelijk onvermogen is, moet geheel gratis geholpen kunnen worden; van wie minvermogen, doch niet onvermogen is, zal een bijdrage moeten worden geëist, doch dit kan geschieden door het doen storten van voorschotten, hetgeen het ontwerp mogelijk maakt. Daarmee kan men aan de lust tot lichtvaardig procederen voldoende paal en perk stellen.

Wat betreft het concrete voorstel van een aantal leden om de toevoegingen te doen geschieden namens de presidenten en de kantonrechters door een griffier, eventueel bijgestaan door een advocaat, dit achtten de hier aan het woord zijnde leden geen verbetering. De positie van de rechtzoekenden zou trou-

wens weinig veranderen ten opzichte van de tegenwoordige toestand. Indien men vreest voor „verambtelijking” van de gratis rechtsbijstand, dan geldt dit argument nog sterker tegen een regeling, waarbij de toevoeging door de griffier zou geschieden, dan tegen die, waarbij een bureau, in hoofdzak bestaande uit advocaten, een van zijn medewerkers aanwijst, die dan de zaak op zijn eigen kantoor behandelt.

Tegen dit laatste voerden de leden, die toevoeging door de griffier hadden bepleit, aan, dat weliswaar de griffier zou toevoegen, doch dat de advocaten geheel buiten de sfeer van een van Overheidswege ingesteld bureau zouden blijven en dat juist in de verhouding cliënt—raadsman de verambtelijking vermeden dient te worden.

De leden, die tegen het opdragen van de toevoeging aan de griffier bezwaar hadden, merkten hierbij nog op, dat zowel wanneer de rechter of de griffier als wanneer een bureau een advocaat toevoegt, de moeilijkheid blijft, dat ook de tegenpartij toevoeging van een raadsman kan verzoeken en dan door hetzelfde orgaan wordt gehoord. Acht de Minister het mogelijk, zo vroegen zij, waarborgen te scheppen, waardoor voorkomen wordt, dat zulk een tweezijdig onderzoek van dezelfde rechtszaak het vertrouwen van de beide rechtzoekenden, zowel in de rechterlijke macht als in de advocatenstand, ondermijnt?

Naar aanleiding van het voorstel om de toegevoegde advocaten per zaak en niet met een vast salaris te belonen, werd van verschillende zijden de vraag gesteld, of de Regering inlichtingen kan geven over de financiële consequenties van beide mogelijkheden. Tevens werd gevraagd, op welke berekeningen het in de Memorie van Toelichting genoemde bedrag van 1 miljoen per jaar, dat het Rijk aan de rechtsbijstand ten koste zou moeten leggen, berust. Men meende, dat er in ons land jaarlijks ongeveer 15 000 gratis procedures worden gevoerd. Bij de bespreking van het wetsontwerp in de kring der advocaten is in verband hiermee een bedrag van ongeveer f 35 per zaak genoemd, dat het Rijk hiervoor beschikbaar zou kunnen stellen (men ging er blijkbaar vanuit, dat in vrijwel elke zaak aan weerszijden gratis geprocedeerd zou worden), en daarbij is aangevoerd, dat dit bedrag ver beneden een enigszins redelijke beloning zou blijven. Indien deze berekening juist mocht zijn, meent de Minister dan, dat het Rijk van een advocaat mag vergen voor een dergelijk gering bedrag op zijn eigen kantoor, dus met gebruikmaking van zijn eigen personeel, schrijfmachines, papier, telefoon, porti e.d., een procedure te voeren? En hoe kunnen in deze gedachtengang ook de deurwaarders nog gehonoreerd worden, al is het dan slechts met de helft van hetgeen hun volgens het gewone tarief verschuldigd zou zijn? Indien de werkzaamheden uitsluitend aan een klein aantal medewerkers zouden worden toevertrouwd, hoeveel meent de Minister dan, dat iedere medewerker naar schatting bruto zou verdienen, hoeveel daarvan aan onkosten zou moeten worden uitgegeven, hoeveel procedures ieder van hen voor het overblijvende bedrag zou moeten voeren en welk gedeelte van zijn tijd hij daaraan zou moeten besteden?

Blijkens artikel 30 betaalt het bureau aan de deurwaarders hun verschotten en de helft van hun salaris. Omtrent de hoogte van het salaris, dat aan de advocaten zal worden betaald, ontbreekt echter een bepaling in het ontwerp. Blijkbaar stelt de Minister zich voor, dat deze medewerkers met een vast bedrag per jaar bezoldigd zullen worden. Is het de bedoeling, dat dit bedrag zo zal worden berekend, dat het grosso modo eveneens overeenkomt met de helft van het salaris, dat de advocaten zouden hebben ontvangen, indien het betalende zaken betroffen had? Een veel lagere beloning zou, zo meende men, nauwelijks redelijk geacht kunnen worden, te minder nu uit het gehalveerde salaris de medewerkers blijkbaar ook hun algemene bureaunkosten, materiële en personele, zullen moeten bestrijden, voor zover deze kosten aan de zaken der onvermogenen moeten worden toegerekend.

Sommige leden der commissie voegden hieraan toe, dat zij de huidige salariëring van de advocaten, die in strafzaken aan verdachten worden toegevoegd, te schrielen achtten. Indien het de bedoeling zou zijn de vergoedingen in civiele zaken daarop

af te stemmen, zouden zij daartegen bij voorbaat bezwaar moeten maken.

In dit verband werd de vraag gesteld, welke kosten er voor het Rijk mee gemoeid zouden zijn, indien het stelsel van de Engelse Legal Aid and Advice Act, waarbij aan de advocaten 85—100 pct. van het gebruikelijke salaris wordt uitgekeerd, hier te lande gevolgd zou worden.

Enige leden wierpen de vraag op, of het geen aanbeveling verdient in familiezaken het in debet stellen van griffierechten af te schaffen door in het geheel geen griffierechten meer te heffen. Daar in verreweg de meeste familiezaken beide partijen gratis procederen, zou dit een grote vereenvoudiging betekenen.

In het wetsontwerp wordt bepaald, dat advocaten, om tot medewerkers der in te stellen bureaus te kunnen worden benoemd, ten minste drie jaar in de advocatuur werkzaam moeten zijn geweest. Daaraan ligt de gedachte ten grondslag, dat de rechtsbijstand aan onvermogens niet behoort te worden toevertrouwd aan advocaten zonder behoorlijke ervaring. Men vroeg zich bij de bespreking in de commissie echter af, of dit niet te ver gaat, nu ingevolge de stageverordening niemand zich meer als zelfstandig advocaat mag vestigen, voordat hij ten minste drie jaar stage achter de rug heeft. Een advocaat met minder dan drie jaar ervaring staat dus altijd onder toezicht van een oudere; bij moeilijkheden heeft hij steeds een ervaren raadgever bij de hand. Indien men een jong advocaat tot medewerker van een bureau voor rechtsbijstand zou benoemen of hem op andere wijze tot de rechtsbijstand aan onvermogens toelaat, staat ook hij dus onder toezicht. Onder deze omstandigheden kan er, zo meende de commissie, toch weinig bezwaar tegen bestaan ook de jonge advocaten, indien zij dit wensen, aan de kosteloze rechtsbijstand te doen deelnemen. In elk geval zou de mogelijkheid moeten bestaan om jonge advocaten op de een of andere wijze als assistenten te doen optreden van de oudere medewerkers aan de bureaus (gesteld, dat deze bureaus er komen). Men zag althans geen reden om dezelfde advocaten, die onder toezicht betalende zaken voor hun patroons mogen behandelen, uit te sluiten van het behandelen, onder gelijk toezicht, van niet-betalende zaken. Het is voor de ontwikkeling van de beginnende advocaat, en dus voor al zijn toekomstige cliënten, betalende en niet betalende, van het grootste belang, dat hij spoedig een ruime ervaring in de praktijk opdoet. Indien hij daarbij slechts zoveel leiding van een oudere ontvangt, dat voor ongelukken niet gevreesd behoeft te worden, kan men er geen bezwaar tegen maken, dat hun ook de belangen van onvermogens worden toevertrouwd. Het is trouwens slechts aan weinig advocaten gegeven reeds bij het begin van hun praktijk betalende zaken te verkrijgen in voldoende omvang. Vindt een advocaat in de eerste jaren onvoldoende werk, dan is het resultaat teleurstelling en verloop. Daardoor wordt aan de toekomstige voorziening in de behoefte aan advocaten schade toegebracht.

Van de zijde van de leden, die zich met de oprichting van bureaus van rechtsbijstand in het algemeen konden verenigen, werden nog verschillende vragen gesteld.

In de eerste plaats wezen zij erop, dat het wetsontwerp, evenals het ontwerp van de Nederlandse Advocaten Vereniging, spreekt van rechtsbijstand „van adviserende en processuele aard”, terwijl in de Memorie van Toelichting de uitdrukking „rechtshulp in volle omvang” wordt gebruikt. Deze laatste omschrijving wordt dan verder uitgewerkt als „rechtsbijstand ook op administratiefrechtelijk gebied, terwijl voorts de rechtsbijstand buiten proces, dus van adviserende aard, een belangrijke plaats inneemt”. Concentreert het ontwerp, zo vroegen deze leden, zich echter, ondanks deze uitlatingen, niet te sterk op de vraagstukken, welke zich voordoen bij civielrechtelijke procedures, daarbij voorbijgaand aan de belangrijke processen, welke gevoerd worden voor de Raden van Beroep en andere administratiefrechtelijke organen? Zij vestigden in dit verband ook de aandacht op de werkzaamheden van de verschillende bureaus voor rechtsbijstand, uitgaande van de vakorganisaties, welke zich reeds geruime tijd niet alleen bezighouden met het arbeidsrecht, doch zich ook bewegen op het terrein van de

sociale wetgeving en eveneens assistentie verlenen op het gebied van de belastingwetgeving. Hoe stelt de Minister zich nu voor, dat de nieuwe bureaus op al deze terreinen bijstand zullen verlenen? Zullen zij daartoe gespecialiseerde medewerkers moeten aantrekken of meent de Minister, dat de gewone advocaten, die tot medewerkers zullen worden aangesteld en die elke drie jaar door anderen zullen worden vervangen, ook op deze gebieden voldoende op de hoogte zullen zijn? Zouden deze zaken ook in het systeem, waarbij in beginsel alle advocaten aan de kosteloze rechtsbijstand deelnemen, wel voldoende tot haar recht komen?

Ook had het deze leden getroffen, dat in het ontwerp geen gewag wordt gemaakt van de gratis hulp, die de notarissen krachtens artikel 6, tweede lid, van de Wet op het notarisambt moeten verlenen. Wanneer men de rechtsbijstand in volle omvang wil concentreren bij de in te stellen bureaus, zou dit moeten leiden tot het doen vervallen van de bedoelde bepalingen uit de Wet op het notarisambt. Dit zal echter wel niet de bedoeling zijn en de belangen van hen, die de hulp van een notaris nodig hebben, zouden daardoor ook niet gediend worden. Verdient het dan echter geen aanbeveling in het wetsontwerp te doen uitkomen, dat deze bepalingen gehandhaafd worden? Of wil de Minister ook de notariële bijstand over de nieuwe bureaus doen lopen in die zin, dat het bureau en niet langer de president van de rechtbank de notaris aanwijst? Dit leek deze leden wel logisch. Zo ja, zullen dan niet ook enige, wellicht zelfs alle, notarissen tot medewerkers van het bureau moeten worden benoemd? En zullen niet in elk geval ook de notarissen voor hun rechtsbijstand moeten worden bezoldigd, al is het dan op bescheiden wijze, nu voortaan de advocaten en de deurwaarders hun diensten niet meer gratis behoeven te verlenen?

Deze vragen gaven de leden, die inschakeling van de gehele balie en betaling per zaak wenselijk achten, aanleiding op te merken, dat men deze beginselen zeer wel ook t.a.v. de notarissen kan toepassen.

In ieder geval achtten de leden, die zich met de opzet van het ontwerp in beginsel wel konden verenigen, meer klaarheid t.a.v. de omvang en de omschrijving van de taak van het bureau noodzakelijk.

Voorts vroegen deze leden, of het niet mogelijk is aan de op te richten bureaus een zodanige naam te geven, dat daarin niet telkens de woorden „voor on- en minvermogens” terugkeren. Naar analogie van de gemeentelijke diensten van sociale zaken dachten zij aan „bureaus voor sociale rechtsbijstand”.

Ook de voorgestelde regeling omtrent de samenstelling van het bestuur der bureaus gaf deze leden aanleiding tot opmerkingen. Ook hierbij zal huns inziens rekening moeten worden gehouden met de omstandigheid, dat het de bedoeling is rechtsbijstand in volle omvang te verlenen. Doet men dit, dan kwam het hun voor, dat de voorgestelde samenstelling niet veelzijdig genoeg is. Zou het niet wenselijk zijn in het bestuur ook een inspecteur van de belastingen op te nemen, een functionaris van een Raad van Arbeid of soortgelijke sociale instelling en een notaris? Dat het bureau geen autonoom advocatenlichaam zal worden, had hun instemming, nu het de bedoeling is, dat rechtsbijstand ook door anderen dan advocaten zal worden verleend. Voor een veelzijdige samenstelling van het bestuur bestaat dan ook alle aanleiding. Daarbij moet echter vaststaan, dat het bestuur zelf geen rechtsbijstand verleent, doch zich beperkt tot het houden van toezicht en het geven van leiding in algemene zin. Of het bestuur daartoe aanwijzingen behoort te mogen geven, betwijfelden deze leden. Zij meenden, dat zulke aanwijzingen in geen geval individuele zaken mogen betreffen; de advocaten, deurwaarders, notarissen en eventueel nog anderen, aan wie de behandeling daarvan wordt opgedragen, behoren zelf de volle verantwoordelijkheid voor deze behandeling te dragen. Uit het wetsontwerp behoort huns inziens duidelijk te blijken, dat het bestuur zich niet zelf met de zaken bezighoudt, zodat ook geen vrees behoeft te bestaan, dat bestuursleden, die tevens rechters zijn, door tussenkomst van de bureaus op informele wijze van de later door hen te berechten zaken kennis nemen.

Ingevolge het ontwerp moet één lid van het bestuur worden benoemd uit de kringen der gemeenteadministratie. Dit leek de hier aan het woord zijnde leden minder wenselijk. Vele zaken toch, waarin bijstand gevraagd wordt, betreffen het optreden van gemeentelijke diensten, in het bijzonder die van sociale zaken, b.v. procedures ingevolge de Armenwet. Zou men nu een persoon, die door vele rechtzoekenden als vertegenwoordiger van hun tegenpartij zal worden beschouwd, in het bestuur opnemen, dan zal dit het vertrouwen in het bureau doen afnemen.

Andere leden achtten dit bezwaar niet ernstig. Men kan er overigens aan tegemoet komen door niet in de eerste plaats een vertegenwoordiger van de gemeentelijke dienst voor sociale zaken te benoemen, doch een andere uit gemeentelijke kring voortgekomen persoon; de keuze zal doorgaans ruim genoeg zijn. Bovendien zijn burgemeester en wethouders van de gemeente, waar het bureau gevestigd is, allerminst gebonden aan een benoeming uit personen binnen hun eigen gemeente. Zou al een enkele maal een rechtzoekende wantrouwig staan tegenover een bestuurslid van het bureau, omdat dit lid afkomstig is uit de administratie van zijn eigen gemeente, dan zal dit toch voor de talrijke rechtzoekenden uit de andere gemeenten van het arrondissement niet gelden. En ten slotte zal niet het bestuurslid, maar een van de medewerkers van het bureau de zaak moeten behandelen.

De eerstbedoelde leden konden zich daarentegen geheel verenigen met het denkbeeld om één bestuurslid te doen benoemen uit de arbeiderswereld (het ontwerp spreekt van „werknemerskringen”), waarbij zij veronderstelden, dat het de bedoeling is hiervoor iemand uit de georganiseerde arbeiderswereld te nemen. Het argument, dat hierdoor het vertrouwen van de justitiabelen in het bureau zal worden versterkt, onderschreven zij volkomen. Overigens ontveinsden zij zich geenszins, dat de arbeiders niet de gehele groep der on- en minvermogene justitiabelen uitmaken. Zij zouden er dan ook geen bezwaar tegen hebben, indien in het bestuur ook een plaats werd ingeruimd voor een persoon met kennis en ervaring van sociale aangelegenheden, die in het bijzonder vertrouwd is met de gedachtenwereld van één of meer andere groepen van justitiabelen.

Dat de benoeming van de twee (of meer) leden van het bestuur, die niet tot de rechterlijke macht of de advocatuur behoren, zal geschieden door burgemeester en wethouders en niet — zoals door de Nederlandse Advocaten Vereniging was voorgesteld — door de president van de rechtbank zal geschieden, achtten deze leden juist. Zij meenden, dat dit college door zijn persoonlijke bekendheid met talrijke lieden, die voor zulk een benoeming in aanmerking komen, doorgaans beter zal kunnen beoordelen, bij welke personen voldoende begrip voor sociale aangelegenheden bestaat, dan de president, wiens relaties meestal meer in de juridische sfeer gezocht zullen moeten worden. Zou daarentegen het bestuur worden uitgebreid met nog andere personen, als b.v. een notaris, dan zouden dezen huns inziens door de president moeten worden benoemd, die hiervoor weer de meeste geschiktheid bezit.

Van andere zijde werden tegen een uitbreiding van het bestuur bezwaren aangevoerd. De hier aan het woord zijnde leden zagen het zwaartepunt in de rechtsbijstand zelf, die niet door het bestuur, doch (in hoofdzaak) door de advocaten zal moeten worden verleend; voor het bestuur zagen zij geen belangrijke taak weggelegd. Het argument, dat benoeming in het bestuur van allerlei personen, die op verschillend gebied deskundig zijn, het vertrouwen van de justitiabelen in de hun verleend rechtsbijstand zou vergroten, maakte op hen dan ook weinig indruk.

Ten aanzien van zaken, welke voor een rechtbank spelen of kunnen gaan spelen, zal telkenmale een advocaat moeten worden toegevoegd. Hiervoor kan niemand anders in aanmerking komen. Hoe staat het echter in dit opzicht met de kantongerechtszaken? Het ontwerp bepaalt, dat elk bureau naast advocaten ook deurwaarders of kandidaat-deurwaarders onder zijn medewerkers zal tellen. Het is de bedoeling deze laatsten niet

alleen exploten te doen uitbrengen (hetgeen natuurlijk alleen door de deurwaarders, niet door de kandidaten kan geschieden), doch hen ook als kantongerechts gemachtigde te doen optreden. Dan rijst echter tevens de vraag, of naast degenen, die het deurwaardersexamen hebben afgelegd, ook andere niet-juristen als medewerkers aan het bureau mogen worden verbonden. Blijkbaar heeft de Minister over de aanstelling van notarissen en belastingconsulenten niet gedacht en heeft hij de aanstelling van z.g. rechtskundige adviseurs voor de behandeling van kantongerechtszaken niet gewild.

Wat de notarissen en belastingconsulenten betreft, meenden verscheidene leden, dat in het systeem van het ontwerp dezen onder de medewerkers van het bureau niet mogen ontbreken; de notarissen niet, omdat de wet hun reeds het verlenen van gratis bijstand opdraagt, en de belastingconsulenten niet, omdat er nu eenmaal te weinig advocaten zijn, die op dit terrein voldoende deskundigheid bezitten. Overigens zullen degenen, die aan de diensten van een belastingconsulent behoefte hebben, slechts zelden on- of minvermogen zijn; in bepaalde gevallen kunnen echter ook personen uit deze categorie dringend behoefte aan zulke hulp hebben.

Wat de rechtskundige adviseurs, die geen deurwaarders-examen hebben afgelegd, betreft, meende men in meerderheid, dat aanstelling van zulke personen tot medewerker van het bureau niet wenselijk zou zijn. Het is waar, dat enkele personen uit deze groep hiervoor, wat hun kennis en karakter betreft, in aanmerking zouden kunnen komen; de meesten zijn hiervoor echter ongeschikt en het is moeilijk een grens te trekken. Wellicht komt t.z.t. een erkenningsregeling voor bona fide rechtskundige adviseurs tot stand; tot zolang zal men zich bij de aanstelling van medewerkers echter moeten beperken tot degenen, die het van Staatswege ingestelde deurwaardersexamen hebben gedaan.

Enkele leden meenden, in tegenstelling tot hetgeen in de vorige alinea betoogd werd, dat juist de aanstelling van een rechtskundig adviseur tot medewerker van het bureau, welke aanstelling natuurlijk alleen na grondig onderzoek zou mogen plaatshebben, voor zulk een persoon de erkenning zou kunnen inhouden, waarop hij krachtens zijn ervaring en integriteit aanspraak mag maken. Men mag hierbij niet vergeten, dat de Nederlandse Vereniging van Rechtskundige Adviseurs op dit gebied reeds veel goed werk heeft gedaan door haar leden zich te doen onderwerpen aan een toezicht van de zijde van een aantal kantonrechters en door nieuwe leden alleen op te nemen nadat zij een examen hebben afgelegd. Op dit werk zou kunnen worden voortgebouwd.

Ten slotte werd de vraag gesteld, of het ontwerp niet ook een regeling dient in te houden voor de betaling van gerechtelijke advertenties in nieuwsbladen, b.v. in faillissementen en in zaken tegen gedaagden met onbekende woonplaats. De pers pleegt thans zulke advertenties voorlopig gratis te plaatsen, indien de eiser gratis procedeert of kans bestaat op opheffing van het faillissement, wegens gebrek aan actief. In de meeste gevallen wordt zulk een voorlopige gratis plaatsing later omgezet in een kwijtschelding. Worden nu echter de advocaten en de deurwaarders in pro deo-zaken gehonoreerd, is het dan niet billijk, dat ook de pers voor haar diensten betaald wordt? Is het de bedoeling, dat de advertentiekosten zullen vallen onder de voorschotten, welke geheel voor rekening van de bureaus zullen komen?

Artikelen

Artikel 4. Krachtens lid 2 wordt een der advocaten-medewerkers benoemd tot „leider” van het bureau. Men was algemeen van oordeel, dat de titel „leider”, die een onaangename klank heeft, beter kan worden vervangen door „directeur” of „hoofd”.

Enkele leden meenden, dat in dit artikel ook een nadere regeling van de verhouding tussen het bestuur en de medewerkers gegeven dient te worden. Huns inziens dient de verhouding aldus te zijn, dat de directeur en de secretaris te zamen tegenover het publiek het bureau vormen, dat onder toezicht van het bestuur werkt. Bestaan er bij de rechtzoekenden klach-

ten over het bureau, dan zouden zij tegen beslissingen van het bureau bij het bestuur in beroep kunnen komen. Artikel 23, dat het beroep tegen beslissingen van het bureau tot beëindiging of weigering van rechtsbijstand regelt, welk beroep ingevolge dat artikel wordt ingesteld bij de president der rechtbank, zou in deze gedachtengang gemist kunnen worden.

Tevens merkten de hier aan het woord zijnde leden op, dat het ontwerp geen regeling bevat omtrent de vraag, welk orgaan van het bureau beslissingen neemt en welke eisen aan zulke beslissingen gesteld worden, willen zij geldig zijn. Wordt een beslissing tot weigering van rechtsbijstand b.v. genomen door de „leider” of door de gezamenlijke op een zitting aanwezige medewerkers? Is daarvoor een zeker quorum vereist? Kan het bestuur ook dergelijke beslissingen nemen? Kan iedere medewerker het bureau, dat rechtspersoon is, verbinden? Indien men de „leider” en de secretaris te zamen het bureau laat uitmaken, is dit een duidelijke regeling: dan zijn zij beiden het (of eventueel hun plaatsvervangers), die de beslissingen van het bureau nemen. Een „zitting” van het bureau (artikel 16) wordt dan ook door hen beiden gehouden.

Artikel 8. Indien het de bedoeling mocht zijn, dat de Minister ook aanwijzingen in concrete gevallen zal kunnen geven, zou de commissie zich daarmee niet kunnen verenigen. Zij meent, dat met de bevoegdheid tot het geven van nadere regelen — welke natuurlijk van algemene aard zijn — kan worden volstaan. Indien zijn „aanwijzingen” niet op concrete gevallen kunnen slaan, is het woord naast „nadere regelen” overbodig.

Artikel 15. In het laatste lid van dit artikel wordt een regeling gegeven voor rechtsbijstand door een advocaat, die niet is medewerker van het bureau. In de litteratuur over het ontwerp is deze „mr. Buitenbeen” genoemd. Het ontwerp bepaalt te zijnen aanzien, dat hem geen salaris verschuldigd is. Indien hij dus iemand, die zich tot hem wendt, wil helpen, moet hij dit gratis doen (het artikel spreekt niet over verschotten; men zal dus moeten aannemen, dat hij op vergoeding daarvan wèl recht heeft). Betekent dit, dat hij ook, indien de wederpartij in de kosten veroordeeld wordt, het tot deze kosten behorende salarisbedrag niet mag behouden? Dit zou men niet juist

achten. Overigens merkte men op, dat, indien het aantal medewerkers van het bureau sterk wordt uitgebreid of zelfs in beginsel alle advocaten tot de rechtsbijstand aan onvermogenen worden toegelaten, aan bijstand door „mr. Buitenbeen” weinig behoefte niet meer zal bestaan. Het bureau kan dan, zolang mr. Buitenbeen niet een bepaald maximumaantal zaken bereikt heeft, hem toevoegen en zijn salaris bepalen. Het kan dan ook beter toezien op het verloop van de aantallen pro deo-procedures, de uitslag daarvan, de afrekening, etc.

Artikel 17. Krachtens dit artikel kan het bureau, na voorlichting te hebben gegeven, de behandeling van de zaak aan de verzoeker overlaten. Het spreekt wel vanzelf, dat dit alleen kan geschieden in zaken, waarin procureurstelling niet verplicht is. In dat geval bestaat er tegen overlaten aan de verzoeker geen bezwaar, indien deze dit zelf wenst, en ook niet, hoewel de bezoeker het niet wenst, indien het bureau overtuigd is, dat daarvan geen nadeel voor de verzoeker gevreesd behoeft te worden. Het bureau zal echter, zo meende men, hierbij zeer voorzichtig te werk moeten gaan: beter iets te ruim bijstand verlenen dan de kans lopen, dat de belangen van de verzoeker in het gedrang raken. Voorts zal bepaald dienen te worden, dat ook bij overlaten van de verdere behandeling aan de verzoeker de artikelen 29 en 30 (geen griffierechten, halve deuurwaarderskosten) van toepassing zijn.

Aldus vastgesteld 2 maart 1956.

OUD
 WTTWAALL VAN STOETWEGEN
 BURGER
 TENDELOO
 VERKERK
 GERBRANDY
 N. VAN DEN HEUVEL
 DE VINK
 LEMAIRE
 VAN RIJCKEVORSEL
 ZEELENBERG.